

სადაზღვევო ხელშეკრულების რისკების განმსაზღვრელი ფაქტორები

DOI:10.36962/ECS106/6-8/2024-18

მარინე ხუციშვილი
ბიზნეს ადმინისტრირების დოქტორი
E-mail: Mariam.khutsishvili@btu.edu.ge

რეზიუმე

საზოგადოებრივი წარმოების პროცესი წყდება ან ირღვევა ბუნების სტიქიური ძალების დამანგრეველი მოქმედების შედეგად, ან სხვადასხვა ნეგატიური სიტუაციების შედეგად. ასეთი არასასურველი სიტუაციების შექმნა კანონზომიერი პროცესია და დაკავშირებულია საზოგადოებრივი წარმოების წინააღმდეგობრივ ხასიათთან. საზოგადოებრივი წარმოების რისკის მაჩვენებელი წარმოქმნის ადამიანთა შორის ურთიერთობებს. არსებული ნეგატიური სიტუაციების გადასაღებად და ასევე მიყენებული ზარალის უპირობო ანაზღაურებას-ანუ დაზღვევას.

დაზღვევა გამოხატავს რა ეკონომიურ ურთიერთობებს, გვევლინება ეკონომიური კატეგორიად. დაზღვევის არსი მდგომარეობს მასში რომ ზარალი გადანაწილდება მრავალ დამზღვევებზე და მათი შენატანი შედარებით ნაკლებად დაანეწება თითოეულ მათგანს. დაზღვევა წარმოადგენს ეკონომიკურ ურთიერთობათა ერთობლიობას მის მონაწილეებს შორის ფულადი შენატანების ხარჯზე მიზნობრივი სადაზღვევო ფონდის ფორმირებისა და მისი გამოყენების გამო ზარალის ასანაზრაურებლად და სადაზღვევო თანხების გადასახდელად. დაზღვევას საფუძვლად უდევს სადაზღვევო რისკი.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური ურთიერთობა, სადაზღვევო თანხა, სადაზღვევო გადასახდელი, სატარიფო განაკვეთი.

* * * *

სადაზღვევო რისკი არაერთმნიშვნელოვანი ცნებაა, მაგრამ უფრო ხშირად მის ქვეშეულისხმო-ბენ იმ შემთხვევათა დადგომის ალბათობას, რომლებზედაც ხდება დაზღვევა. რისკი წარმოადგენს სადაზღვევო ურთიერთობათა წარმოშობის ობიექტურწინამძღვარს: თუ არ არის რისკი - არ არის მოთხოვნილება დაზღვევაზე. მაგრამ ყველარისკი არ შეიძლება საფუძვლად ედოს სადაზღვევო ურთიერთობებს. პრაქტიკაში ზარალის დადგომის ნაკლები ალბათობის დროს, ქონების პატრონი დაზღვევით დაინტერესებული არ არის (არ მოიძებნება, ვთქვათ, მსურველი დააზღვიოს თავისი ნაგებობანი მეტეოროიტის ჩამოვარდნისაგან, თუმცა თეორიულად ასეთი შემთხვევა შესაძლებელია), ხოლო ზარალის დადგომის ძალიან დიდი ალბათობისას ორგანიზაცია, რომელიც დაზღვევას ახორციელებს, იძულებულია თავისი ფინანსურისიმყარის დაცვისთვის ან უარი უთხრას დაზღვევას მიღებაზე, ან დაანესოს უმაღლესიტარიფები, რაც ზარალის ალბათობის შესაბამისი იქნება.

სადაზღვევო ტარიფები ესაა მოცემულ პერიოდში სადაზღვევო გადასახდელების თანხის ჯამიდან აღებული განაკვეთები, რომლებიც განისაზღვრება ერთნაირი რისკისმქონე საკმაოდ დიდი რაოდენობის სადაზღვევო ობიექტებზე დაკვირვების შედეგად დაგროვილი სტატისტიკური მონაცემების დახმარებით.

სადაზღვევო ტარიფები ძირითადი მაჩვენებელია, რომელიც უზრუნველყოფს სადაზღვევო საქმის ნაუგებლობას, იგი, აგრეთვე, სადაზღვევო კომპანიის ფინანსური სიმყარის მაჩვენებელი-

ცაა. არსებითად სადაზღვევო ტარიფის სიდიდე კონკურენციისერთ-ერთი გამოვლენაა, ვინაიდან დამატებითი კლიენტურის მიზიდვისთვის სადაზღვევო კომპანიები ტარიფების მნიშვნელოვან შემცირებაზე მიდიან, რასაც, თავის მხრივ, შეუძლია სადაზღვევო ორგანიზაციის ფინანსური სტაბილურობა შეარყიოს; შედეგად სადაზღვევო ანაზღაურების გადახდა სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას შეიძლება შეუძლებელი აღმოჩნდეს. ტარიფები უნდა ასახავდეს სადაზღვევო შემთხვევის (მოვლენის) დადგომის შესაძლებლობის რეალურ ხარისხს.

დამზღვევესა და დაზღვეულს შორის ურთიერთობა ნებაყოფლობით საფუძველზე (ნებაყოფლობითი დაზღვევის დროს)აიგება და დაზღვევის ხელშეკრულებით ფორმდება.

დაზღვევის ხელშეკრულება წერილობითი ფორმით დგება და განსაზღვრავს დამზღვევესა და დაზღვეულს შორის ერთიმეორის მიმართ ვალდებულების ძირითად წრეს. ვალდებულების ეს წრე რეგლამენტირდება არსებული კანონმდებლობით და დაზღვევის მოცემული რისკის საერთო პირობებით (ნესებით), რომელიც არჩეულია დამზღვევის მიერ პრაქტიკულ საქმიანობაში, აგრეთვე, სხვა დამატებითი პირობებით, რომლებიც აუცილებელია დაზღვევის კონკრეტული ხელშეკრულების დადებისდროს. დაზღვევის ხელშეკრულების არსებობის დამამტკიცებელ ძირითად დოკუმენტს წარმოადგენს დაზღვევის პოლისი (პირადი დაზღვევისას ხშირად იყენებენ ტერმინს: „დაზღვევის მოწმობა“).

პოლისი შეიცავს დაზღვევის ხელშეკრულების ყველა მნიშვნელოვან პუნქტს: დაზღვევის თანხას; დაზღვევის ობიექტს; სატარიფო განაკვეთს; დაზღვევის ხელშეკრულების მოქმედების ვადას; ფრანშიზას (ყოველთვის არა, მაგრამ ხშირად), ანუ სადაზღვევო ხელშეკრულების პირობას, რომელიც არ აღემატება გარკვეულ თანხას, და სხვა პუნქტებს.

დაზღვევის ხელშეკრულების დადებისას პირობების დამუშავებას ძალიან სერიოზულად და ყურადღებით უნდა მოვეკიდოთ, ვინაიდან ამ პირობათა ნებისმიერ არაზუსტ ან არასრულ ფორმულირებას შეუძლია ერთ რომელიმე მხარეს მიაყენოს ზარალი. ამიტომ საჭიროდ მიგვაჩნია უფრო დანვრილებით განვიხილოთ დაზღვევის ხელშეკრულების ძირითადი პუნქტების შინაარსი. დამზღვევი ორგანიზაციას უნევს სადაზღვევო ფონდის ფორმირებას და გამოყენებას, იგი თავის თავზე იღებს ვალდებულებას აუნაზღაუროს ზარალი ან გადაიხადოს დაზღვევის თანხა დაზღვევის შემთხვევის დადგომისას. როგორც წესი, დამზღვევი წარმოდგენილია სპეციალური სადაზღვევო ორგანიზაციის იურიდიული პირის სახით, რომელსაც შეუძლია ჰქონდეს საკუთრების სხვადასხვა ფორმები და, ასევე სხვადასხვა ორგანიზაციული ფორმები (სააქციო საზოგადოება, კოოპერატივი, ამხანაგობა, კერძო კომპანია და ა.შ.).

დასაზღვევემა, დაზღვეულმა (სადაზღვევო მომსახურების მომხმარებელმა) უნდა იცოდეს, რომ სადაზღვევო ორგანიზაციის საქმიანობის მიზნის მიხედვით იგი შეიძლება იყოს კომერციული და არა კომერციული სადაზღვევო ორგანიზაცია. კომერციული სადაზღვევო ორგანიზაციის მიზანია სადაზღვევო ფონდის ფორმირებისა და გამოყენების საფუძველზე მოგების მიღება. ზოგიერთის აზრით, სადაზღვევო ორგანიზაციის მთავარი ამოცანაა სადაზღვევო დაცვის აღმოჩენა და მას მოგების მიღებასთან არავითარი კავშირი არ აქვს. მაგრამ ასეთი აზრი სწორი არ არის. კომერციული სადაზღვევო საქმიანობა მოგების მიღების გარეშე აზრს კარგავს. დღეისათვის განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში სადაზღვევო ორგანიზაციები კომერციულ სანაწილებზე ფუნქციონირებენ.

კომერციულ სადაზღვევო ორგანიზაციას მოგების მიღების ორი ძირითადი წყარო გააჩნია, რომლებიც შეესაბამება თვით სადაზღვევო საქმიანობის სახეებს. ესენია:

ჯერ ერთი, საკუთრივ სადაზღვევო და მეორე, კომერციული. სადაზღვევო საქმიანობის მიზანია დაზღვევის მსურველთა სადაზღვევო დაცვა, დამზღვევის კომერციული საქმიანობის კი - მომგების მიღება. სადაზღვევო საქმიანობამაც შეიძლება მოგება მოიტანოს, ზოგჯერ საკმაოდ მნიშვნელოვანიც კი, მაგრამ მისი მიღება სავალდებულოსარ წარმოადგენს.

კომერციული საქმიანობა სადაზღვევო რისკთან არის დაკავშირებული და სადაზღვევო პროცესში სახსრების წრებრუნვის ალბათობის ხასიათს ემყარება, ვინაიდან დამზღვევის ანგარიშზე

დასაზღვევის (დაზღვეული) გადასახდელების მოსვლის მომენტიდან მათ გადახდამდე გარკვეული დრო გადის. დაზღვეულის სახსრების დამზღვევთან შენახვის ხანგრძლივობა, უნინარეს ყოვლისა დაზღვევის ხელშეკრულების მოქმედების ვადით განისაზღვრება. დაზღვევის ვადა შეიძლება მეტად მნიშვნელოვანი იყოს, მაგალითად, პირად დაზღვევაში ცნობილია ხელშეკრულება მთელი სიცოცხლის განმავლობაში, რაც ფულის კურსის ინფლაციის პირობებში დაზღვეულისთვის სასარგებლო არ არის; ქონებრივ დაზღვევაში კი - უვადო ხელშეკრულება. გარდა იმისა, დამზღვევი ახდენს სამარაგო და სარეზერვო ფონდების ფორმირებას, რომელთა სახსრები ათწლეულების განმავლობაში შეიძლება არ იქნეს გამოყენებული. ყოველივე ეს ობიექტურ საფუძველს ქმნის იმისთვის, რომ დამზღვევი მოცემული ქვეყნის სასესხო ფონდის ფორმირებასა და სხვადასხვა კომერციული ოპერაციების განხორციელებაში მონაწილეობდეს. გარდა ამისა, სადაზღვევო ასანაზღაურებლის გადახდის შემდეგ დამზღვევზე გადადის დაზღვეულის უფლებები მესამე პირის მიმართ, რომელიც დამანაშავეა ზარალის მიყენებაში. ამრიგად, სადაზღვევო კომპანიას შეუძლია იქცეს მოძრავი ქონების, სასაქონლო მატერიალური ფასეულობების და ა.შ. მფლობელად.

კომერციული საქმიანობის სფეროს განსაზღვრავს დამზღვევი. იგი პირველ რიგში ორ ფაქტორს ითვალისწინებს: მის ხელთ არსებული სახსრების მობილურობას და ბაზრისკონიუქტურას.

სახსრების მობილურობა განისაზღვრება ძირითადი დაზღვევის განხორციელებული სახეებით. ასე, მაგალითად, დამზღვევი, რომელიც სპეციალიზდება სიცოცხლის დაზღვევაზე, კომერციული კომერციული ოპერაციებისთვის სახსრებს განაგებს ხანგრძლივი ციკლით (ხანგრძლივადიანი კრედიტების გაცემა, სახსრების ინვესტირება უძრავ ქონებაში და ა.შ.) - ქონების დაზღვევაში, უბედური შემთხვევების დაზღვევის დროს, პასუხისმგებლობის დაზღვევაში ჭარბობს მოკლევადიანი ხელშეკრულებები. ამ სახის დაზღვევების მიხედვით სამარაგო ფონდები არც თუ ისე დიდია, ხოლო არასახარბიელო წლებში დაზღვევის ასანაზღაურებელმა გადასახდელებმა შეიძლება დიდ მოცულობას მიაღწიოს. (მაგალითად, მიწისძვრის, დიდი ხანძრების და სხვათა დროს). ამიტომ დაზღვევის სახსრები, რომლებიც მოკლევადიან დაზღვევას ახორციელებენ, ისე უნდა იქნენ განთავსებული, რომ გადასახდელების უცაბედი, მოულოდნელი მოთხოვნილების გაჩენის შემთხვევაში ისინი სწრაფად შეაგროვონ. ასეთი დამზღვევები ცდილობენ სახსრები ადვილად რეალიზებად ფასიან ქაღალდებში დააბანდონ.

ბაზრის კონიუქტურის შესწავლისას, სახსრების დაბანდების მიზნით, დამზღვევს ორიენტაცია უნდა ჰქონდეს სახსრების შენახვასა და საკმაოდ მაღალ მოგებაზე, ვინაიდან იგი საქმეში აბანდებს თანხებს, რომლებიც ადრე თუ გვიან შეიძლება დაზღვეულისთვის უკან დასაბრუნებლად დასჭირდეს.

დამზღვევის სახით შეიძლება გამოდიოდეს, აგრეთვე, სახელმწიფო დამზღვევი ორგანიზაციები. როგორც წესი, მათი ოპერაციები კომერციულ ხასიათს ატარებს. დასავლეთის ქვეყნებში სახელმწიფო სადაზღვევო ორგანიზაციები პასუხისმგებლობის ტრადიციულ სახეობებთან ერთად, თავიანთ თავზე ღებულობენ, აგრეთვე, ისეთი რისკების შესახებ პასუხისმგებლობას, რომლებიც სარგებლიანი არ არის კერძო დამზღვევებისთვის, მაგრამ რომელთაც აქვთ განსაზღვრული სოციალური მნიშვნელობა.

სადაზღვევო ხელშეკრულების მეორე მონაწილე - ნარმოადგენს სადაზღვევო მომსახურების მომხმარებელს. დაზღვეული შეიძლება იყოს ნებისმიერი იურიდიული ან ფიზიკური პირი, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება სადაზღვევო კონონმდებლობას, აგრეთვე, დაზღვევის კონკრეტული სახეების წესებსა და პირობებს.

დაზღვეული ვალდებულია დროულად შეიტანოს სადაზღვევო გადასახდელები და უფლება ჰქონდეს სადაზღვევო შემთხვევის დროს მიიღოს სადაზღვევო ანაზრაურება (სადაზღვევო თანხა) ან უზრუნველყოს მესამე პირისთვის მისი მიღება.

თავის დამზღვევი კომპანიები თავიანთ თავზე იღებენ რისკის იმ ნაწილს, რომელიც არ შეუძ-

ლიათ უზრუნველყონ არა მარტო პირდაპირ დამზღვევთა სიმყარე, არამედ სადაზღვევო ბაზრის სიმყარე მთლიანად. დიდი რისკები ერთი კომპანიიდან გადაეცემა მეორეს იმდენჯერ, რამდენჯერაც აუცილებელია სრული სიმყარის მისაღწევად კატასტროფული ზარალის შემთხვევაშიც კი. ამრიგად, რისკი განაწილდება არა მარტო ერთი სადაზღვევო კომპანიის შიგნით, არამედ ნაწილდება თავის დამზღვევის რამდენიმე სადაზღვევო ერთობლიობად (პორტფელებად). უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საიმედო თავის დამზღვევის პოვნას, ვინაიდან დაზღვეულის წინაშე უშუალო პასუხისმგებლობა აკისრია დამზღვევს, რომელმაც თავის თავზე აიღო დაზღვევის რისკი. თუ რთული ფინანსური მდგომარეობის გამო, თავის დამზღვევს არ შეუძლია შეასრულოს თავისი ვალდებულება, მაშინ დაზღვეულისთვის მთელი სადაზღვევო ანაზღაურების გადახდა დამზღვევს ევალება.

სადაზღვევო ბაზრის ორგანიზაციაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ დამზღვევების სხვადასხვა გაერთიანებები - კავშირები და ასოციაციები. მათი დანიშნულება სხვადასხვა ხასიათისაა: მარკეტინგული საქმიანობა, ინფორმაციის შეგროვება, დოკუმენტების უნიფიკაცია, იურიდიული პრობლემების გადაწყვეტა და ა.შ.

სადაზღვევო ბაზარზე დამზღვევები და სადაზღვევო მომსახურების მომხმარებლები ფორმალურად თავისუფალ სუბიექტებს წარმოადგენენ. ისინი დამოუკიდებელი (ავტონომიური) არიან სადაზღვევო მომსახურების მიწოდების ან ყიდვის გადანყვეტილების მიღების შესახებ. სადაზღვევო მომსახურებაზე მოთხოვნილების განსაზღვრისას მომხმარებელმა უნდა შეაფასოს სარისკო სიტუაცია, რომელშიც მას დასჭირდება სადაზღვევო დაცვა, ე.ი. მან უნდა შეაფასოს ზარალის ალბათობის სიხშირე და სიმძიმე. რისკის სიდიდის შეფასების და მასთან ბრძოლის სტრატეგიის გამომუშავების უნარი წარმოადგენს ფინანსური მენეჯერის პროფესიული მომზადების განუყოფელ ელემენტს. გაარკვევს რა სადაზღვევო მომსახურებაზე მოთხოვნილებას, დამზღვევი მიმართავს ბაზარს, სადაც მისი სუბიექტური მოლოდინები ხვდება რეალურად შეთავაზებულ სადაზღვევო მომსახურებას.

დასკვნა

სადაზღვევო მომსახურების თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობა დამზღვევისთვის რეალურად შეიძლება იქნეს უზრუნველყოფილი მხოლოდ დამზღვევებს შორის კონკურენციის პირობებში. დამზღვევებს შორის კონკურენცია გამოვლინდება ძირითადად შემდეგი მიმართულებით: დაზღვევის ახალი სახეების მიწოდება (შეთავაზება) ახალი მოთხოვნილებების წარმოშობის საფუძველზე; დაზღვევის ხელშეკრულებების დამუშავება რისკის სხვადასხვა კომბინაციებით ისე, რომ დასაზღვევს შეეძლოს შეარჩიოს მისი კუთვნილი ობიექტებისთვის ყველაზე მოსახერხებელი დაზღვევა; შემცირებული სადაზღვევო ტარიფები სხვა დამზღვევების მიერ შეთავაზებულ სადაზღვევო მომსახურების ფასთან შედარებით (იმავე პასუხისმგებლობისა და იმავე რისკის პირობებში); სადაზღვევო ხელშეკრულების ანაზღაურების ხელსაყრელი ფორმები; დასაზღვევო მომსახურების უფრო მაღალი ხარისხი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კაკაშვილი ნ. დაზღვევა საქართველოს საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირობებში, თბილისი, 1998 წ. (ავტორეფერატი)
2. ჯაყელი კ. დაზღვევის ეკონომიკური საფუძვლები, თბილისი, 2000 წ.
3. ჟვანია ნ. სადაზღვევო ბაზარი საქართველოს გარდამავალ ეკონომიკაში.
4. კალანდაძე ლ., ცერცვაძე ა., დავითაშვილი ლ. სადაზღვევო ტერმინების განმარტებითი ლექსიკონი, თბილისი, 1999 წ.
5. Insurance Law. Doctrines and Principles Lowry J.P. London Publishing, 2005
6. General Principles of Insurance Law. Hardy Ivamy E.R. London: Butterworth's Law, 1993

REFERENCES:

1. Kakashvili N. Insurance in the conditions of transition to the market economy of Georgia, Tbilisi, 1998. (abstract)
2. Jackeli K. Economic foundations of insurance, Tbilisi, 2000.
3. Zhvania N. Insurance market in transition economy of Georgia.
4. Kalandadze L., Tsertsvadze A., Davitashvili L. Explanatory dictionary of insurance terms, Tbilisi, 1999.
5. Insurance Law. Doctrines and Principles Lowry J.P. London Publishing, 2005
6. General Principles of Insurance Law. Hardy Ivamy E.R. London: Butterworth's Law, 1993

FACTORS DETERMINING THE RISKS OF AN INSURANCE CONTRACT

Marine Khutsishvili

PhD OF BUSINESS ADMINISTRATION

E-mail: Mariam.khutsishvili@btu.edu.ge

RESUME

The process of public production is interrupted or disrupted as a result of the destructive action of natural forces or as a result of various negative situations. The creation of such undesirable situations is a regular process and is connected with the contradictory nature of public production. The risk indicators should also be discussed. In order to overcome the existing negative situations, as well as to provide unconditional compensation for the caused damage, insurance certainly plays a crucial role.

Insurance expresses what kind of economic relations act as economic categories.

The essence of the insurance is that the damage will be distributed among many insurers, and their contribution will be relatively small for each of them. Moreover, Insurance is a set of economic relations between its participants, caused by the formation of a target insurance fund and its use in order to cover losses and pay insurance sums. Insurance risk lies in the basis of insurance.

Key Words: Economic relationship, insurance amount, insurance payment, insurance rate.